

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-8-84-33>

УДК 796. 011.3

Ревть А.Б., Гриник І.М.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЦЕНТРАМИ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Анотація. У статті відображено соціальний аспект проблеми реабілітаційної роботи з дітьми з особливими потребами, гуманістичний підхід до роботи з цією категорією дітей. Охарактеризовано досвід роботи Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо даного аспекту проблеми. Особливу увагу приділено взаємодії соціальних служб та громадських організацій, що потребує перебудови та вдосконалення існуючих реабілітаційних закладів та створення нових багатопрофільних центрів реабілітації. Надано характеристику форм взаємодії, види, завдання, законодавчі документи, що регламентують спільну діяльність щодо соціальної реабілітації. Зазначається, що повноцінний розвиток сучасної системи соціальної реабілітації в Україні гальмується недооцінкою ролі реабілітаційних заходів. Соціальна реабілітація є процесом, що має на меті відновлення важливих функцій життєдіяльності людини і суспільства через соціалізацію та адаптацію до існуючих соціальних умов, інтеграцію/реінтеграцію людини у суспільство та їх взаємовплив один на одного, розвиток людського капіталу та зміну існуючих суспільних стереотипів. При цьому використовується комплекс або система заходів медичної, психологічної, трудової, технічної, педагогічної, освітньої та соціальної реабілітації.

Ключові слова: соціальна реабілітація, дитина з інвалідністю, люди з функціональними обмеженнями, Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Revt Alla, Hrynyk Ihor

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

SOCIAL REHABILITATION PROVIDED BY THE CENTERS OF SOCIAL SERVICES FOR FAMILIES, CHILDREN AND YOUTH

Summary. Today we can talk about the development of social rehabilitation for different groups of the population, namely: for people with disabilities; people who have returned from prisons; drug addicts; as well as on the social rehabilitation of children and youth, etc. In addition, there are various forms of social rehabilitation, including early social rehabilitation, comprehensive rehabilitation and other. The problematic aspect, however, remains the definition of directions for further development of this process, the ratio of its components and so on. The authors reflect the social aspect of the problem of rehabilitation work with children with disabilities, the humanistic approach to working with this category of children. The experience of the Centers of Social Services for Families, Children and Youth on this aspect of the problem is described. Particular attention is paid to the interaction of social services and public organizations, which requires the restructuring and improvement of existing rehabilitation facilities and the creation of new multidisciplinary rehabilitation centers. The characteristics of interaction forms, types, tasks, legislative documents regulating joint activities on social rehabilitation are given. It is noted that the full development of the modern system of social rehabilitation in Ukraine is hampered by underestimation of the role of rehabilitation measures. Social rehabilitation is a process aimed at restoring important functions of human life and society through socialization and adaptation to existing social conditions, integration / reintegration of man into society and their interaction, development of human capital and change of existing social stereotypes. It uses a set or system of measures for medical, psychological, labor, technical, pedagogical, educational and social rehabilitation. Social rehabilitation can be considered in the context of the following main areas: socialization, social adaptation, social norms and social control, economic approach to solving social problems, social mobility. Social rehabilitation is associated with integration into society and socialization processes. Social rehabilitation is related to primary and secondary socialization.

Keywords: social rehabilitation, child with disabilities, people with functional disorders, Centers for social services for families, children and youth.

Постановка проблеми. Соціально-економічна ситуація, що склалася на сучасному етапі розвитку України, кризові явища у сфері економіки і фінансів зумовлюють необхідність посилення соціального захисту дітей з інвалідністю, визначення пріоритетних напрямів у цій роботі, одним із яких є рання соціальна реабілітація дітей з інвалідністю.

Шлях до здоров'я дитини починається з поваги до особистості дитини!

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан наукової розробки проблеми: проблема людей з функціональними обмеженнями досліджується у таких напрямках як: медико-соціальний

(І. Каткова, В. Кузнецов, С. Саричева, О. Чабан та інші), соціально-психологічний (О. Асмолов, І. Расюк, М. Семаго, О. Усанова та інші), педагогічний (С. Болтивець, Б. Гершунський, В. Журавський, І. Зязюн) та інших аспектах. Деякі аспекти організації діяльності закладів соціальної реабілітації системи освіти України розглядала в своїх роботах Н. Заварова. Проблеми, пов'язані з фізичною реабілітацією та соціальною адаптацією дітей з особливими потребами у спеціалізованих реабілітаційних центрах висвітлені в роботах К. Бражник. Роботу центрів професійної реабілітації осіб з особливими потребами характеризують в своїх роботах М. Авраменко та Д. Кузнецов.

Відмічається, що у державних реабілітаційних центрах відсутня чітка система, вони не мають можливості охопити всіх дітей з особливими потребами, яким необхідна фізична реабілітація.

Тому, **метою нашої статті** є висвітлення певних аспектів соціальної реабілітації, що здійснюються ЦСССДМ та аналіз Комплексної програми «Сприяння соціальної реабілітації дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, які стосуються даної проблеми, залишаються недостатньо дослідженими проблеми соціальної реабілітації та соціальної інтеграції у діяльності ЦСССДМ та шляхи вирішення цих проблем. Саме тому, актуальність зазначеної проблеми зумовили вибір теми нашого наукового дослідження.

Виклад основного матеріалу. У системі органів праці та соціального захисту населення функціонує мережа реабілітаційних установ державної або комунальної власності, які забезпечують дітей з інвалідністю комплексними заходами соціального та медичного напрямку. Мета цих заходів – досягнення дітей з обмеженими можливостями оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності [2, с. 20].

Процес соціальної реабілітації слухачів у Центрі розпочинається з моменту попадання клієнта до Центру і проходить у три етапи.

Перший етап – вступна соціальна діагностика, прогностика, розробка індивідуального плану реабілітаційних заходів слухача, формування навчальних груп з урахуванням показників соціальної сумісності, сприяння процесу адаптації слухача до умов навчання в Центрі.

Другий етап – активна реабілітація, підтримка і стимуляція (протягом всього курсу професійної реабілітації). Основні завдання другого етапу полягають у проведенні повного комплексу всіх заходів соціальної реабілітації відповідно до індивідуального плану реабілітації.

Третій етап – оцінка змін, які відбулися в процесі надання соціальних послуг, аналіз та вивчення нових потреб, які з'явилися у слухача в процесі професійної реабілітації, підготовка слухача до згорання соціальної допомоги, надання конкретних рекомендацій щодо сприяння працевлаштуванню [3, с. 170].

Форми соціальної реабілітації:

1. Індивідуальна робота: індивідуальні бесіди; консультування; соціально-побутовий патронаж.

2. Групова робота: групові лекції; групові бесіди; дискусії;

3. Соціокультурна реабілітація: організація конкурсів-презентацій робітничих професій, тематичних вечорів, спортивних змагань, екскурсій, виставок, концертів, перегляд фільмів, дискотеки.

Для отримання реабілітаційних послуг законний представник дитини з інвалідністю письмово звертається до управління праці та соціального захисту населення райдержадміністрації за місцем проживання та подає такі документи:

- заява про надання реабілітаційних послуг;
- довідку лікувально-консультаційної комісії (ЛКК) лікувально-профілактичного закладу (для дітей-інвалідів) про встановлення інвалідності;
- індивідуальну програму реабілітації дитини з інвалідністю, що видається ЛКК лікувально-профілактичного закладу;
- свідоцтво про народження [5, с. 52].

Основний документ для надання реабілітаційних послуг – індивідуальна програма реабілітації дитини (ІПР). Батькам (законним представникам) дитини з інвалідністю необхідно звернутися до управління праці та соціального захисту населення за місцем проживання та написати відповідну заяву. Сформований пакет документів направляється до Центру. Після отримання документів, спеціалісти Центру запросять вас на засідання реабілітаційної комісії (вівторок або четвер), завдання якої скласти та погодити з вами план надання реабілітаційних послуг для дитини.

Види реабілітаційних послуг у закладі.

1. Психолого-педагогічна реабілітація: психолого-педагогічна діагностика; психолого-педагогічна корекція.

2. Соціальна та побутова реабілітація: навчання основним соціальним та побутовим навичкам; соціально-побутовий патронаж;

3. Фізична реабілітація: лікувальна фізкультура; лікувальний масаж; кінезотерапія (заняття на тренажерах); фізіотерапія (корекція вади зору, електрофорез, магнітотерапія, лазеротерапія, кисневі коктейлі, тубус-кварц, теплове лікування, гідрокінезотерапія) [4, с. 38].

Усі послуги на базі Центру надаються безкоштовно та відповідно до ІПР, в яку внесено назву закладу (МЦСРДІ) та вказано обсяги і курси послуг. В окремих випадках фахівці Центру можуть самостійно приймати рішення щодо додаткових необхідних дитині послуг, які не вписані в ІПР. У цьому випадку вам потрібно внести відповідні зміни до всіх 3-х примірників ІПР, а саме: 1-й примірник – управління праці та соціального захисту населення(за місцем проживання); 2-й примірник – лікувально-консультативної комісії (лікар, у якого дитина перебуває на обліку) та 3-й примірник – особистий (виданий на руки вам). Під час прийому дитини до Центру фахівці разом з батьками визначають форму роботи педагогів з дитиною – групові чи індивідуальні заняття, терміни та обсяги проведення курсів фізичної реабілітації тощо [1, с. 76].

Сьогодні перед практично кожним із нас – особисто чи організацією – постає проблема вибору власної ролі стосовно дітей із функціональними обмеженнями: пройти мимо; чекати, що хтось їм допоможе; шукати шлях до допомоги.

Реабілітаційні заходи стосовно дітей з інвалідністю мають розширюватись за рахунок розвитку сфери соціальної реабілітації, яка повинна починатися досить рано, щоб у сім'ї діти, що мають інвалідність, могли максимально розвинути свої природні здібності для сучасної та найбільшої інтеграції в суспільстві. Цьому сприятиме Комплексна програма «Сприяння соціальної реабілітації дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями».

Мета Програми:

Надання дітям з інвалідністю можливості брати участь у соціальному та економічному житті незалежно від характеру і причин їхньої інвалідності через оволодіння ними певним обсягом знань, умінь і навичок, розвиток особистості в умовах спеціального організованого навчально-виховного процесу, органічно поєднаного з іншими формами реабілітації та інтеграції в суспільство.

Завдання Програми:

– Здійснення ранньої соціальної реабілітації через мережу спеціалізованих формувань, максимально наближених до місця проживання дітей з інвалідністю;

– Виявлення та відбір дітей з інвалідністю, які потребують ранньої соціальної реабілітації органами охорони здоров'я, навчальними закладами та спеціалізованими формуваннями;

– Реалізація індивідуальних реабілітаційних програм, розроблених з урахуванням рівня розвитку та можливостей кожної дитини з інвалідністю;

– Рання соціальна реабілітація безпосередньо у сім'ї з участю дітей з інвалідністю, молодих осіб з інвалідністю та членів їх сімей;

– Звичайного середовища, без ізоляції від суспільства, як це відбувається у закритих інтернатних установах;

– Рання соціальна інтеграція в суспільство.

Першочергові заходи реалізації Програми:

– Створити банк даних дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями.

(РЦСССДМ, виконати селищної та сільських рад, ЦРЛ. Періодично)

– Розробити методику роботи з батьками в сім'ях, яких проживають діти та молоді з особливими потребами.

(РЦСССМД, відділ освіти, ЦРЛ. Протягом року.)

– Включити в плани позашкільної роботи освітніх установ надання відповідної допомоги щодо соціальної реабілітації(адаптації) дітей з інвалідністю та їх гармонійного розвитку.

(РЦСССДМ. Відділ освіти, Будинки школяра, ЦРЛ. Постійно.)

– Залучення дітей з особливими потребами до участі в творчих гуртках, художніх майстернях, колективах художньої самодіяльності тощо.

(РЦСССМД, відділ освіти, Будинки школяра, ЦРЛ. Постійно.)

– Проведення нарад, семінарів, круглих столів з питань реабілітації дітей та молоді особливими потребами за участю представників влади та громадських організацій

(РЦСССДМ, відділ освіти, громадські організації. ЦРЛ. Постійно.)

– Залучення спеціалістів установ та організацій до участі у роботі сприяння соціальної реабілітації дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями.

(РЦСССДМ, відділ освіти, громадські організації. ЦРЛ. Постійно.)

– Порушення клопотання про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у порушенні законодавства з питань соціальної реабілітації (адаптації) дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями.

(РЦСССДМ, відділ освіти, громадські організації. ЦРЛ. По мірі необхідності.)

– Залучення благодійних та громадських організацій, суб'єктів господарювання, які провадять підприємницьку діяльність до роботи з дітьми та молоддю з обмеженими фізичними можливостями.

(РЦСССДМ, відділ освіти, громадські організації. ЦРЛ. Постійно.)

Очікувані результати реалізації Програми:

– Забезпечення інтенсивного залучення дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями до процесу вирішення посильних для них проблем;

– Розширення міжособистісних контактів;

– Стимулювання певної самостійності у прийнятті рішень;

– Формування позиції активного суб'єкта соціальної діяльності;

– Підтримання сім'ї матеріально через надання різних видів допомоги;

– Підвищення уваги місцевої влади до проблем дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями та їхніх батьків;

– Пристосування громадських місць для користування інвалідів.

Фінансове забезпечення програми

Фінансування заходів щодо виконання Програми здійснюються за рахунок коштів місцевого бюджету із залученням інших джерел фінансування, незаборонених чинним законодавством.

Організація та контроль за виконанням Програми

Координація заходів, передбачених Програмою, покладена на районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Контроль за реалізацією Програми здійснює райдержадміністрація.

Висновки. Соціальна реабілітація особистості – це складний процес її взаємодії з соціальним середовищем, в результаті якого формуються якості людини, як справжнього суб'єкта суспільних відносин. Однією з головних цілей соціальної реабілітації є пристосування, адаптація людини до соціальної реальності, що є, мабуть, найбільш можливим умовою нормального функціонування суспільства.

Однак тут можуть бути крайнощі, що виходять за рамки нормального процесу соціальної реабілітації, пов'язані в кінцевому рахунку з місцем особистості в системі суспільних відносин, з її соціальною активністю.

Головна проблема людини з обмеженими можливостями залежить від її зв'язку зі світом, а обмеження мобільності, бідності контактів з оточуючими, в обмеженості спілкування з середовищем, доступу до соціокультурних цінностей, а іноді – і до елементарного – освіти. Ця проблема є не тільки суб'єктивним чинником, яким є соціальне, фізичне і психічне здоров'я, але й результатом соціальної політики та сформованого суспільної свідомості, яке санкціонує існування недоступного для особи з інвалідністю середовища, громадського транспорту, прогалини у взаємодії соціальних служб та громадських організацій у процесі соціальної реабілітації.

Список літератури:

1. Заварова Н.В. Організація діяльності закладів соціальної реабілітації системи освіти України. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 19. Ч. 2. С. 75–81.
2. Комар Т.О. Соціально-психологічна робота з людьми з особливими потребами : науково-методичні матеріали. Вінниця, 2004. 50 с.
3. Саранча І.Г. Роль центрів соціальної реабілітації у процесі соціалізації осіб з вадами опорно-рухового апарату. *Вісник Кам'янець-Подільського національного ун-ту ім. І. Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія*. 2011. Вип. 3. С. 167–172.
4. Тимошко Г.М. Організація діяльності державних і спеціалізованих соціальних служб : навчальний посібник. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2011. 247 с.
5. *Форми і методи соціальної роботи в системі центрів соціальних служб для молоді / за заг. ред. С.В. Толстоухової, І.М. Пінчук. Київ : УДЦССМ, 2000. 128 с.*

References:

1. Zavarova, N.V. (2012). Orhanizatsiia diialnosti zakladiv sotsialnoi rehabilitatsii systemy osvity Ukrainy [Organization of activity of institutions of social rehabilitation of the education system of Ukraine]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka. Pedagogichni nauky*, vol. 19, ch. 2, pp. 75–81. (in Ukrainian)
2. Komar, T.O. (2004). Sotsialno-psykholohichna robota z liudmy z osoblyvymy potrebamy: naukovo-metodychni materialy [Socio-psychological work with people with special needs: scientific and methodological materials]. Vinnytsia. (in Ukrainian)
3. Sarancha, I.H. (2011). Rol tsentriv sotsialnoi rehabilitatsii u protsesi sotsializatsii osib z vadamy oporno-rukhovoho aparatu [The role of social rehabilitation centers in the process of socialization of persons with musculoskeletal disorders]. *Visn. Kamianets-Podil. nats. un-tu im. I. Ohienka. Korekts. pedahohika i psykholohiia*, vol. 3, pp. 167–172. (in Ukrainian)
4. Tymoshko, H.M. (2011). Orhanizatsiia diialnosti derzhavnykh i spetsializovanykh sotsialnykh sluzhb : navch. posib. [Organization of state and specialized social services: a textbook]. Nizhyn: PP Lysenko M.M. (in Ukrainian)
5. Tolstoukhovoi, S.V., Pinchuk, I.M. (eds) (2000). (Formy i metody sotsialnoi roboty v systemi tsentriv sotsialnykh sluzhb dlia molodi [Forms and methods of social work in the system of centers of social services for youth]. Kyiv: UDTsSSM. (in Ukrainian)